

Preek gehouden op 8 oktober 2023
in de Westerkerk Amsterdam
Jesaja 5:1-7 en Matteüs 21: 33-43
door ds. Herman Koetsveld

Het begint zo mooi, zo lieflijk, zo poëtisch. 'Voor mijn geliefde wil ik zingen, het lied van mijn lief en zijn wijngaard'. En dan volgt een beschrijving van wat die geliefde allemaal niet had ondernomen om van zijn wijngaard een succes te maken. Met als innerlijke motivatie: Hij verwachtte veel van zijn wijngaard. Natuurlijk. De Eeuwige verwacht veel van zijn schepping, van deze wereld. Ja hier is de wijngaard nog beeld van Israël, maar later verbreedt dat zich in wereldwijde betekenis. Zo schreef ik dat vrijdag op.

Maar in de rampzalige spiraal van geweld en tegengeweld dat gistermorgen uitbrak is opnieuw zo diep pijnlijk zichtbaar dat dat profetische beeld van weleer voor Israël als Gods wijngaard haaks staat op de huidige werkelijkheid van de doorgaande onderdrukkende bezetting en kleinering van de Palestijnse gebieden en bevolking door het huidige Israël en de letterlijk hopeloze terreur die de Palestijnse Hamas daar tegenover meent te moeten zetten.

Vandaag en de komende dagen zullen onze beeldschermen zich vullen met al dit geweld en tegengeweld. Maar de internationale veroordelingen van het Palestijnse geweldsinitiatief en de steunbetuigingen aan Israël zullen niets aan de situatie veranderen als ze niet gepaard gaan met de sterkste druk om eindelijk werkelijk recht te doen aan beide volken om in vrede en veiligheid te kunnen leven. Het wordt de allerhoogste tijd om de vrede die onder premier Rabin en Yasser Arafat zo dichtbij leek op te diepen en te omarmen. In 1994 kregen zij beiden er de Nobelprijs voor de vrede voor. Het alternatief toont zich nu. Opnieuw en voor de zoveelste keer.

En dat in een overdonderende tegenspraak met dit godswoord uit Jesaja. Wat in eerste instantie een verrukkelijke, want zo liefdevolle boodschap: de Allerhoogste verwacht veel van wat Hij met de grootst mogelijke liefde, inspanning, creativiteit, geduld heeft aangelegd, heeft laten groeien, aan het licht heeft doen komen. Was het daar maar waar. Toen en nu. Het beeld kantelt inderdaad totaal in zijn tegendeel.

De fijngevoelige liefde gevuld met hoop en verwachting transformeert naar diepe frustratie gevuld met woede en diepe teleurstelling in God.

Want de conclusie van de profetische analyse die de goddelijke omkering verwoord is deze: 'De wijngaard bracht slechts wrange druiven voort'. Er zijn wel vruchten, maar vruchten die niet deugen. En dan draait alles in deze goddelijke wijngaardenier zich om. De bescherming om de wijngaard breekt hij af, er gaat nu geplunderd en vertrapt worden. De wijngaard transformeert naar een dorre wildernis. Er valt zelfs geen regen meer op.

Ik schrik als ik deze woorden lees en op me in laat werken. Ze raken mij zeer. Niet omdat het woorden van Jesaja zijn ergens in de 8^e eeuw voor Christus uitgesproken. Maar omdat het woorden zijn die naadloos passen bij de 21^e eeuw na Christus. Bij vandaag. Misschien nog wel veel meer over nu, over ons, over onze wereldtijd. 'Hij, de Ene, verwachtte recht, maar oogstte onrecht. Hij zocht rechtsbetrachting, maar vond rechtsverkrachting'. Hoe is het mogelijk dat dit van God wordt gezegd: die bijna wanhopige verzuchting: 'Wat kon ik meer aan mijn wijngaard doen, waarom bracht hij slechts wrange vruchten voort?'

Fleura en Mila zijn net gedoopt. Zij staan beiden voor de jongste generatie waarvan wij nu geen idee hebben welke wereld, welke wijngaard zij zullen aantreffen als zij net zo oud zijn als wij. Wordt Gods wijngaard weer hersteld? Is er weer de bescherming van vredevolle veiligheid? Zijn er weer mensen met hoop en verwachting op een goede oogst aan het werk, zodat de vreugde van de wijn weer voluit en met iedereen gedeeld zal kunnen gaan worden?

Jezus kent de profetische teksten uit zijn hoofd. Hij leeft er van en leeft er mee. En hij neemt deze tekst van de profeet op en geeft er een eigen en tamelijk opzienbarende draai aan. 'Luister naar een andere gelijkenis. Er was eens een landheer die een wijngaard aanlegde enz.' Zo begint Jezus zijn versie. Hij is inmiddels in Jeruzalem. Het zullen zijn laatste dagen blijken te zijn. De spanningen lopen hoog op. En in dat uit de hand lopende spanningsveld met de elite van de godsdienst en de tempel vertelt hij een verhaal waarmee hij alles op scherp zet. Hierna is er geen weg meer terug. Hier en met dit verhaal scheiden zich de wegen definitief tussen hem en de godsdienstige leiders die niets willen weten van een goede boodschap voor armen en zondaars.

Het begint herkenbaar: over een wijngaardenier. Het is in eerste instantie letterlijk het beeld dat ook de profeet Jesaja naar voren bracht en dat Jezus en zijn tegenstanders uit hun hoofd kennen. Dit beeld, met die bizarre wending in het gemoed van de goddelijke wijngaardenier neemt Jezus op. Maar hij verbreedt en verscherpt het beeld. Hij schuift de actualiteit erin van dat conflictueuze moment waarin hij zelf staat. Sterker nog: hij zelf wordt figuur in het verhaal, precies daar waar het verhaal zo dramatisch kantelt.

De wijngaardenier gaat op reis. Opmerkelijk detail trouwens: die goddelijke wijngaardenier is dus in geen velden of wegen te bekennen. Als we problemen hebben met Gods afwezigheid in onze ervaring: zie hier in dit verhaal van Jezus een antwoord. Dat is precies de bedoeling van God: Ik ben uit zicht: maar jullie moeten het doen. Ik blijf aanwezig in de opdracht en die is volstrekt duidelijk en ondubbelzinnig: jullie zijn verantwoordelijk voor mijn wijngaard. Jullie zijn verantwoordelijk voor mijn wereld. Jullie heb ik er voor uitgekozen en jullie kunnen het. Zo moet het gebeuren. Aan de slag dus.

Als de tijd van oogsten daar is zendt de wijngaardenier dienaren om de opbrengst in ontvangst te nemen. En dan gebeurt het: de arbeiders weigeren dat. Ze mishandelen en doden bij herhaling de door de eigenaar gestuurde mensen. De arbeiders zien zichzelf dus als de nieuwe eigenaren. Ze zijn zich niet meer bewust dat zij vanuit een opdracht, vanuit een mandaat om optimaal voor de wijngaard te zorgen aan het werk zijn gegaan. Het gevolg is verschrikkelijk: uitbuiting, mishandeling, moord en doodslag.

De gevolgen als we vergeten dat ons leven dienstbaar is aan het onderhoud en beheer van onze landen, van onze wereld, de gevolgen van het feit dat wij mensen ons als eigenaren van de aarde zijn gaan zien: ze blijken desastreus. Als de waarden van het beheer niet meer afgeleid zijn van het diepe besef dat de schepper-eigenaar ons heeft gevraagd om verantwoord en met liefde en geduld te beheren en te werken, maar in tegendeel daarvan gevonden worden in de gedachte dat de aarde er is om onszelf en van onszelf: de gevolgen zijn niet te overzien. Wat een uitbuiting, wat een vergiftiging, wat een ontwrichting, wat een geweld.

In het verhaal van Jezus volgt dan een van de meest opmerkelijke passages van het Nieuwe Testament: 'Als laatste zendt de landheer zijn zoon, zeggend: voor mijn zoon zullen ze wel ontzag hebben'. Niet dus, zoals we weten. Hij wordt niet ontzien. 'De erfgenaam – kom op, laten wij hem doden, dan hebben wij zijn erfenis'. Daar is het: die hebzucht, die alle humaniteit verdringt, die voedingsbodem blijkt van het dodelijk geweld.

De wending van het lied van de wijngaard van Jesaja krijgt met deze passage over de zoon een werkelijk buitengewoon beklemmende actualisatie. In dit verhaal van Jezus zelf is er sprake van een dramatische goddelijke inschattingsfout: nee, de erfgenaam wordt juist niet ontzien.

De buitengewoon sterke waarschuwing van Jesaja en nu ook Jezus' verhaal is deze en dat geldt ook nu en geldt voor iedereen: de Eeuwige stelt mensen aan om op verantwoorde wijze zijn wereld te beheren. Met liefde voor zijn schepping. En vanuit het diepe besef dat je mens bent vanwege die heilige opdracht van godswege: jij, ga aan het werk in mijn wereld. Je hebt er de mogelijkheden voor meegekregen. Er is zoveel te doen. Kijk om je heen. Je ziet het vanzelf. Zo mogen jullie het aan Fleura en Mila vertellen, en mogen wij het aan de jonge generaties leren: jouw leven krijgt vanuit God zijn richting, zijn zin en betekenis. Jij mag het leren vertrouwen. Doe maar. Ga maar. Je kunt het.

Maar o wee, als we dat individueel en samenlevingsbreed uit het oog verliezen. Als het vertrouwen in God als de grond van alles heeft plaatsgemaakt voor een stamelend 'iets van moraliteit zou fijn zijn' als dam tegen de vloedgolf van alles ontziende hebzucht en geweld die de wereld overspoelt. In die wereld wordt de zoon, wordt de erfgenaam nog steeds elke dag om het leven gebracht in de onschuldige slachtoffers van de haat. Dan hier dan daar.

Tenslotte volgt dan dat mysterieuze citaat uit Psalm 118: Hebben jullie nooit gelezen in de Schrift, zegt Jezus: 'de steen die de bouwers afkeurden, is de hoeksteen geworden. Dankzij de Heer is dit gebeurt, wonderbaarlijk is het om te zien'. Er klinkt iets in door van: dat achteloze en zo geweldadige wegwerpen door de arbeiders van het leven van de erfgenaam, die diepe minachting voor de kostbaarheid van het leven in die daad van zinloos geweld, als een weggegooide afgekeurde steen, dat zal blijken een hoeksteen te worden. Dat is de steen die de boel bij

elkaar houdt. 'Door de Eeuwige geschied', staat er bij. Ook hier kantelt het verhaal, maar dan naar een nieuw, zo anders perspectief. Hoor je de kracht van de hoop en het vertrouwen in Jezus' stem? De Ene zal niet laten varen het werk dat Hij met zijn mensenkind, met zijn mensenkinderen dus ook, begon.

En zo wordt er in het evangelie scheiding gemaakt tussen doodlopend en hoopvol; tussen humaan en inhumaan; tussen vernietigend en opbouwend; tussen immoreel en verantwoord; tussen uitbuiten en dienstbaar zijn. Tussen hopeloos en liefdevol. Soms loopt die scheiding dwars door je eigen ziel heen, soms loopt die scheiding dwars door de kerken heen, soms loopt die scheiding dwars door de samenleving heen, soms, of moet ik zeggen, te vaak, loopt die scheiding dwars door de wereld heen.

Maar het is en blijft Gods wijngaard en Hij zegt - en Hij houdt niet op het te zeggen - tegen Mila en FLaura, tegen alle kinderen en jongeren, tegen een ieder van ons jij, jou schenk ik mijn vertrouwen. 'Zie, ik maak alle dingen nieuw'. Ga maar aan het werk in mijn wereld. Je weet wat je te doen staat. Heb geduld. Werk met liefde en zorg. Blijf uitzien naar de oogst. Leef van het verlangen om de vruchten van de wijngaard met vreugde te delen, met degenen die dat het meest kunnen gebruiken voorop. En je kunt het. Je hebt het in je. Jij bent bijzonder geschikt om namens mij dat werk te doen. Want dat is wat je bent: jij, mens van de zegen. Godzijdank. Amen.